

La tasca era enorme (els falsos amics)

JAUME MACIÀ I GUILÀ

En el moment que escric s'anuncia arreu la pel·lícula *Cars*, títol que no fa referència a l'elevat preu de les entrades del cinema, sinó al fet que els protagonistes del film són cotxes (*cars* en anglès). Queda clar, doncs, que la indústria cinematogràfica nord-americana ja no es molesta a traduir. Però no fent-ho els surt el tret per la culata. Més encara si tenim en compte que es tracta d'una nova superproducció de la companyia *Pixar*, un altre homònim interlingüístic. No és estrany, doncs, que la premsa ens hagi ofert titulars tan sucosos com «*Pixar*, a tot gas amb 'Cars'» o «La fórmula *Pixar*», etc.¹

La intenció d'aquest article és, d'una banda, oferir més equívocs curiosos com els anteriors amb relació a llengües pròximes, per arribar finalment a bastir una llista inèdita de falsos amics entre el català i el castellà, inventari que voldríem que fos útil per a l'ensenyament. De l'altra, voldríem mostrar breument el cas contrari: el de les coincidències formals i de significat entre mots de llengües diferents. Tot plegat ho escriurem bo i incloent-hi informacions anecdòtiques o curioses que alleugereixin l'article.

Què és un fals amic?

Manuel Pérez Saldanya en el seu *Diccionari de lingüística* (1998, Colomar ed.) considera *falsos amics* els «termes procedents de llengües diferents que tenen una semblança formal, però no semàntica, cosa que indueix a vegades a atribuir-los erròniament el mateix significat. Per exemple, el mot anglès *eventually* 'finalment, al capdavant' i el català *eventualment*». Com ell, nosaltres tampoc no considerarem obligatòria una etimologia comuna per a parlar de *falsos amics* (també denominats *falsos afins* o *equívocs interlingüístics*). Per això direm que el títol del film, *Cars*, és un fals amic respecte de la forma homògrafa catalana, com també ho és de la francesa, que significa 'autocars' (de fet, el francès *car* és

l'abreviatura de *autocar* i procedeix, com el nostre *carro*, del llatí *CARRUS*, arrel que va passar a l'anglès per mitjà del francès normand *char*). Per tant, no ens deixem ensibornar i, si mai llegim el rètol «Rent a car. Reduced rates», no ens pensem que ens vulguin dir 'Renta car. Rates reduïdes' sinó 'Lloga un cotxe. Tarifes reduïdes'.

Més exemples i alguna altra anècdota interlingüística

En *A dictionary of false friends* de Robert J. Hill (1982, Macmillan press) trobarem equívocs interlingüístics en un munt de llengües, no tan sols romàniques i germàniques. S'hi observen arrels especialment proclius a crear-ne (*prim-*, *brut-*, *net-*, *press-*...), entre les quals hi ha justament *car*, però també *cart*, que no vol dir pas 'carta' sinó 'carro' en anglès. I què vol dir en altres llengües aquesta arrel? Recordo que en un viatge a Itàlia vaig haver d'aturar un alumne que tirava una postal a la família dins un contenidor convenientment etiquetat *carta*. I és que aquesta paraula en italià significa 'paper' (per bé que també vol dir 'mapa', com en francès *carte* –en català també parlem de *cartografia*–, mentre que per als alemanys *Karte* significa 'bitllet', significat 'carpeta' per a ells la forma *Mappe*). Continuant a Itàlia, recordo que un guia del Vaticà –que utilitzava un castellà macarrònic en la visita– va deixar de cacauet el grup que l'escoltava quan, en descriure una pintura, va afirmar que hi apareixia «La Virgen con sus putos», desconeixent el valor del darrer mot en castellà (en italià *putto* és 'àngel de l'amor'). I al país dels *capuccini* no t'ha d'incomodar si, a l'hora d'esmorzar, algú et demana pel *burro*, perquè aquest vocable designa simplement *mantega*, terme que no s'ha de confondre amb el castellà *manteca* 'llard'. Si ara anem a Alemanya, no ens hem d'escandalitzar si un anunci de gran format diu *Deutsche Pute. die Gute*, perquè no s'hi fa pas referència

a cap bagassa teutona sinó al gall dindi (aquest cartell de l'empresa CMA vol dir una cosa tan innocent com 'El gall dindi alemany: la bona carn'). Com tampoc no ens ha de sorprendre si en un *Kiosk* s'hi serveixen salsitxes i no diaris. I, continuant amb el menjar, fent el turista aviat ens adonem que en francès *le dîner* (o en anglès *the dinner*) no és 'diner' ni sol ser 'dinar', sinó 'sopar'. Ni *repas* no és el repàs en el sentit habitual que donem al terme, sinó que vol dir 'àpat'. I encara *limonade* (en alemany *Limonade*) no és la nostra llimonada, sinó simplement gasosa. I *bonbon* (al. *Bonbon*) és tan sols un caramel. Ah, per cert, i que no se'ns ocorri de dir a Portugal «Esta carne tem um sabor esquisito», perquè entendran que la trobem més que dubtosa...

Qui aprèn llengües o qui fa turisme, doncs, té molt clar que l'associació entre un significat i un significat és convencional i arbitrària. I no s'ha d'estranyar que rètols com *Tapes & records*, tan típics abans a Londres, tinguessin per a nosaltres un sentit ben diferent del que hi donaven els britànics ('cassets i dis-

¹. Aquests titulars aparegueren en *El Periódico de Catalunya* els dies 14 de maig i 2 de juliol del 2006, respectivament.

cos'), els quals, per cert, tenen una certa aprensió a pujar al *Tomb bus* barceloní (en anglès 'autobús de la tomba')... D'altra banda, el fet que en català abundin els monosíl·labs com en anglès facilita la irrupció de més d'aquests paranys en els manlleus que fem a la llengua de Shakesperare. Així, en el terreny de la música, pots escoltar sense envermellar «Pet sounds» de Brian Wilson si et decantes pel *pop*, o pots ser *fan* d'algun grup de *rap*, *rock* (= roc), *oil*, etc. I podríem continuar donant-ne més i més exemples.

L'ús ludolingüístic dels falsos amics

L'existència de falsos amics pot crear incomoditats i malentesos al turista, al periodista, al traductor² o fins i tot al comercial (no sembla gaire afortunat que s'anunciïn parquets Kährs, aigua Veri, llars de foc Kago, cafè Rovi, antihipertensius Cardem, etc.), però també pot ser una font de plaer. Sempre hem pensat que la ludolingüística i la poesia són maneres de crear apassionats pel llenguatge. Podem imposar-nos, per exemple, el repte de trobar una oració trilingüe com *La tasca era enorme*, equívoca per la diferent significació de *tasca*, que en català vol dir 'feina'; en italià, 'butxaca', i en castellà, 'taverna' (com també en portuguès). La resta de mots volen dir el mateix en totes tres llengües i podríem dir que la pronunciació és la mateixa si diem la frase a la valenciana.

Màrius Serra, el nostre geni enigmista, va proposar fa anys de recollir sintagmes del tipus *cosina prima*, és a dir, seqüències amb sentit en català en què apareixen dos mots, l'un traducció de l'altre. Vegem-ne alguns exemples aportats per ell o pels seus lectors³:

castellà-català: *vaig veure vi, una bena en venda, el mossèn cura, colgar sense penjar, ha arribat el llegat, donar*

nom al nombre...

anglès-català: *cotxe car, sense sentit, qualsevol any, l'aigua del wàter, son fill, l'home de casa, noses als nassos, cap gorra, bull el bou, far llunyà...*

francès-català: *feu foc, fou boig, blondes rosses, tantes ties...*

Falsos amics interdialectals

D'una banda, voldríem advertir que certs falsos amics respecte del castellà ho són amb relació a alguna de les varietats del català (en aquest article prenem com a referència les formes més esteses; altrament caldria afegir-hi altres formes, com les nord-occidentals *galleta* 'galleda' o *silló* 'càntir'). De l'altra, voldríem indicar breument que, estirant el concepte de fals amic, podríem considerar que també n'hi ha a l'interior d'una mateixa llengua. És el que algú anomena *fals cosí*. Un exemple molt conegut és *calces*. Em van contar que una xiqueta d'Alcanar feia

L'oració
LA TASCA ERA ENORME
no vol dir el mateix
en català que en
castellà o italià

tard a una oficina de Barcelona i va causar-hi un bon efecte quan, en arribar-hi, va dir als companys que, amb les presses, s'havia descuidat de posar-se les calces... I és que en moltes terres de parla catalana *calces* vol dir 'mitges' o 'pantalons'. Joan Veny en *Els parlars catalans* (1982, ed. Raixa) assenyala falsos amics intralingüístics: en rossellonès: *força* 'molt', *espigar* 'mirar (sense valor inquisitiu)', *s'enyorar*

'avorrir-se', *baldament* 'tant de bo', *vigili* 'dejuni', *per mor de* 'a fi de'; en balear: *sedes* 'penellons', *afinar* 'distingir, veure', *nin* -a 'nen -a', *mena* 'mentida'; en mallorquí: *tassó* 'got'; en eivissenc i valencià: *emprar* 'manllevar', *pebrassos* 'rovellons' (afegim-hi que, del rovelló, a la resta del balear en diuen *esclata-sangs*, que alhora passa a denotar qualsevol bolet comestible, mentre que el mot *bolet* restringeix el seu significat per a designar a les Illes les varietats considerades no comestibles); en mallorquí i eivissenc: *barral* 'garrafa'; en menorquí: *fesols* 'pèsols', *estudi* 'cambra', *de veres* 'de pressa', *polit* 'bell', etc. Afegim-n'hi d'altres: a Menorca, *berenar* 'esmorzar'; al País Valencià, *taulell* 'rajola', *rajola* 'totxo', *obrer* 'paleta' (també en tortosí; en balear és *picapedrer*), etc.

L'àmbit de la fauna i de la flora és dels que presenta diferències més remarcables. El mot *pardal*, per exemple, té el significat més general de 'ocell' en valencià (i eivissenc), però també –per metàfora– de 'penis' al País Valencià, Mallorca i a Eivissa, fet que provoca que, per a l'ocell de la família dels passèrids, es recorri a *teuladís* al País Valencià, *teulader* a Mallorca i *teulat* a Eivissa. Altres equívocs interdialectals serien *batlle* ('jutge' a Andorra), *guerxo*, *murri*, *morro*, *trempar*, *mesquí*, *tanmateix*, *debadades*, *balder*, *lleu*, *arreu adv.*, *escampar*, *(a)plegar*, *xicotet* - a..., que tenen significats força diferenciats segons la varietat dialectal.

Si de la variació dialectal geogràfica passem ara a la històrica, podem enumerar un feix de mots medievals amb significats diferents dels actuals: *agreujar-se* 'ofendre's', *alleujar* 'allotjar', *alt* 'dalt', *altar* 'agradar', *avançar* 'afavorir', *bústia* 'capsa', *cartell* 'document', *cinta* 'cintura', *encontrar* 'topar amb algú', *genet* 'cavall lleuger', *haver sen-*

² Entre els traductors n'hi ha alguns de molt ineptes o mal intencionats, que han ocasionat casos de castellanització de toponímia catalana sota la influència dels falsos amics. Així, la castellanització en *Talleres* del carrer barceloní és aberrant –com, d'altra banda, totes les traduccions de la toponímia– i, en tot cas, havia de ser *Cortadores* (*Tallers* vol dir 'les persones que tallen, carnisseres'). També es diu que en la cartografia militar dels anys cinquanta apareix un pic pirinenc fronterer conegut com a *Pic dels tres hereus*, nom que va ser traduït, com si fos francès, en *Pico de los muy felices*. Sembla que l'actual *Portal de Pau* (avui una plaça barcelonina que mira a Colom) prové d'un *Portal de Pas* obert a la muralla, havent traduït *pas* per *paz*. El cas del carrer de Sabadell anomenat popularment *Les Passes* podria haver anat diferent. Segurament es tractaria d'una catalanització formal i semàntica de *Las Paces*, nom que probablement feia referència a la pau posterior a la I Guerra Carlina, segons ens informa Cesc Fernández. Val a dir que el nom oficial actual és *Les Paus*.

³ Vegeu els articles de Màrius Serra en la seva secció d'«Enigmística» de l'*Avui* corresponent als dies 9 nov., 7 des., 21 des. i 28 des. de l'any 2000, 7 i 8 feb. del 2001 i 7 abril 2005. Més exemples que s'hi poden trobar: **italià-català:** *el cosí ho fa així, l'esquerra sinistra...*; **alemany-català:** *Rot vermell, Frau de dona, Tot mort...*; **llatí-català:** *l'ocell dels avis, aquella illa, gens de família...*

Un altre joc que es podria proposar és fer cadenes de falsos amics: 1r) angl. *long* vol dir 'llarg'; 2n) angl. *large* significa 'ample'; o bé 1r) angl. *success* 'èxit'; 2n) angl. *exit* és 'sortida'. Més difícil, amb tres passos: 1r) *fast* en anglès significa 'pet'; 2n) *pet* en català significa 'vent'; 3r) *vent* en anglès vol dir 'vàlvula'. Una altra possibilitat lúdica fóra trobar sintagmes compostos de falsos amics de tal manera que llegits des del català volen dir una cosa diferent de si ho fem des de l'altre idioma: *bell home* (en anglès 'llar de la campana'), *pit bull* (en angl. 'raça de gos'). Engresquem el lector a trobar-ne més exemples.

timent 'adonar-se', *oi* 'odi', *virtuós* 'fort', etc. I si ara passem a la variació social, ens adonarem que per al jovent d'avui *No em vacil·lis*, *No em ratllis* o *S'ha quedat amb ella* no tenen el mateix valor que per als seus pares.

Delimitació del concepte

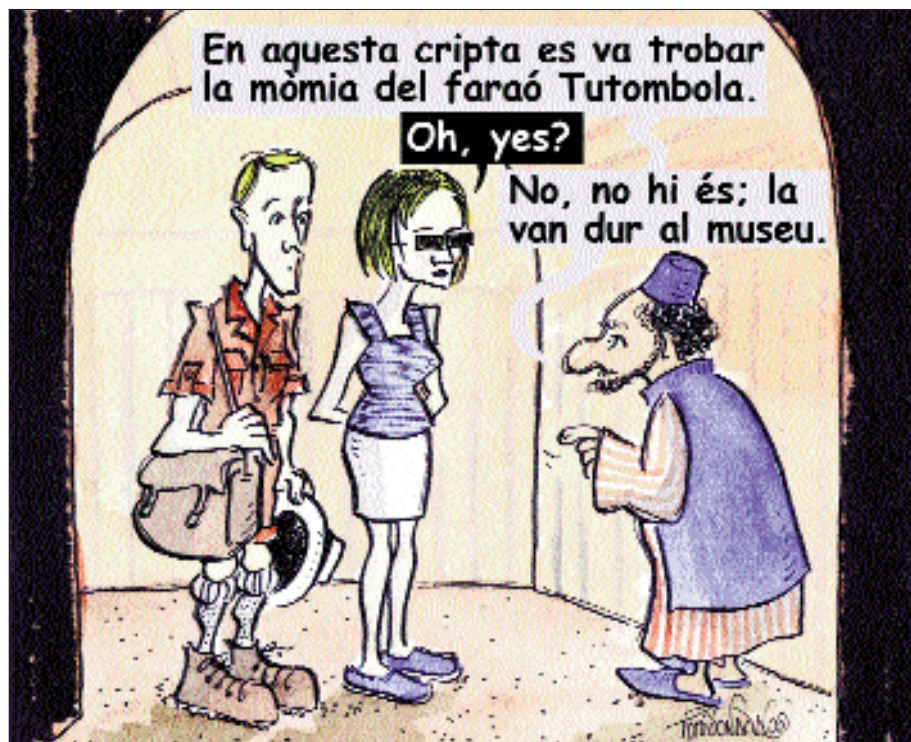
No voldríem passar a donar la llista de falsos amics català-castellà sense fer algunes consideracions prèvies. Diguem, d'entrada, que els paranys que estudiem resulten d'una interferència semàntica no fàcil de detectar, perquè els parlants tendeixen a atribuir uns mateixos significats a significants idèntics o semblants. Però cada llengua juga a la seva manera en la configuració dels signes lingüístics, i fins i tot d'un ètim comú es deriven sovint en llengües germanes termes amb significats poc o molt distants seguint lleis autònomes d'evolució semàntica, les quals poden eixamplar la polisèmia dels signes d'una manera sorprenent (com és el cas de *mongeta* –o *judía* en castellà– i el de *cort*, que apareix en contextos tan dispars com *cort reial* i *cort de porcs*).

En el cas dels manlleus semblaria que sempre s'ha de mantenir el significat de la llengua donadora. De fet, una llengua receptora sana intentarà ajustar l'ús del nou signe a les seves necessitats i cobrir buits lèxics. Per això, quan ens posem un *pin* a la solapa no ens referim a una agulla en general –seguint el significat anglès– sinó a un tipus molt concret d'aquestes⁴. Igualment en castellà utilitzen el catalanisme *paella* per al plat valencià i sovint *paellera* per a l'estri on es cou (una especialització, doncs, de *sartén*), quan originàriament el primer mot designa en català tant el menjar com l'estri. Semblantment, podríem dir de *pujar*, *faena*, *gafa* i *manjar*. Inversament, *matxo* vol dir 'mul', malgrat provenir del castellà *macho* (mot que en alemany vol dir 'masclista', per cert), com també en ve el no normatiu *tocino*, que té un significat més ampli en català ('porc', no 'cansalada' com en castellà). Anglicismes com *wàter*, *mítin*, *líder*, *estàrter* i tants altres tenen en català un significat més específic que en la

llengua d'origen.

D'altra banda, cal que ens plantejem quin grau de similitud hi ha d'haver entre dos signes lingüístics perquè puguem considerar la possibilitat que siguin falsos amics. Si comencem per reflexionar sobre el grau de proximitat entre significants, ens caldrà tenir en compte que la semblança pot ser poc o molt fonètica (com cat. *ací* / cast. *así*, cat. *ahir* / cast. *ahí*, cat. *penyal* / cast. *pañal*; cat. *balla* / cast. *valla*;

sen vermells. No creiem que puguin considerar-se falsos amics paraules com *arriba*, *jueves*, *lloro*, *pues*, *vi*, *res*, *por*, *cal*, *tus*, *mas*, etc., que no comparteixen contextos sintàctics ni semàntics i que, per tant, difícilment poden produir malentesos (igualment *sorra*, *bolet*, *pegot* 'sabater que adoba calçat' i *pinxo* 'home que fa gala de ser valent' i les formes del cast. *zorra*, *bolet*, *pegote* i *pincho* remetent a aspectes de la realitat molt distants). Tan-

cat. *serradura* / cast. *cerradura*, cat. *llengua* / cast. *yegua*), només gràfica (*rajar*; *es copia*) o fonètico-gràfica, com molts dels exemples que veurem. Però no s'ha d'oblidar que el parlant aparella mots aparentment distanciats formalment (com cat. *fos* i cast. *fuese*, per exemple) en virtut d'unes «regles d'equivalència» que té interioritzades i que resulten de la seva experiència en la comparació dels dos sistemes lingüístics. En tot cas, a l'hora de determinar falsos amics cal que realment es pugui donar l'equivoc, i aquest és difícil que es produeixi si les paraules en qüestió no tenen usos sintàctics poc o molt coincidents. Sigui com sigui, per a detectar falsos amics no n'hi ha prou de passar el corrector català a un text castellà (o a la inversa) i analitzar els mots de la pantalla que no es po-

mateix, els enunciats curts poden ocasionar contrarietat en la interpretació tot i no coincidir estructuralment (no fóra pas estrany que algú interpretés *Vindrà, oi?* i *Algú arriba?* com *¿Vindrà hoy?* i *¿Algo arriba?*).

Si de l'observació del significat passem ara a la del significat, ens podríem trobar que, en una definició molt estreta de fals amic, la majoria de mots patrimonials amb coincidències formals entre dues llengües germanes podrien ser considerats falsos amics per tal com cadascun d'ells forma part de xarxes lèxiques distintes, s'insereixen en contextos no coincidents o afegeixen sentits que responen a realitats culturals diferenciades (pensem en les connotacions que té *mosso* a Catalunya i *mozo* a Castella, per exemple). Existeix un gavadal de paraules cata-

⁴ I, per cert, el seu plural, *pins*, esdevé homònim del plural de *pi*, l'arbre. Cal saber que sovint la irrupció d'estrangerismes fa augmentar el nombre de mots homònims (*grill*, *gel* de bany, *test*, *bus*, *estic*, *pop*, *ring*, *gai*...), que poden produir un tipus de confusió que no etiquetem com

a fals amic perquè es pot donar també en els parlants competents, com tantes altres ambigüitats lèxiques que generen els idiomes a causa de la polisèmia o de l'homonímia.

lanes que tenen una distribució semàntica considerablement distinta de la del seu equivalent formal castellà (com *anar* / *venir*, cf. cast. *ir* / *venir*), sobretot causada per la presència d'altres unitats lèxiques que en delimiten la significació. Tanmateix, si consideréssim falsos amics unitats com *caixó* o *tirar* (amb un ús diferenciat de *calaix* i de *llençar*, respectivament), no caldria elaborar cap diccionari de paranys català-castellà, perquè aquest quedaria gairebé inclòs en els nombrosos diccionaris de dubtes existents, els quals, però, contenen molts altres exemples que no es poden considerar com a tals.

El concepte de *fals amic* és gradual i subjecte al nivell de coneixement lingüístic de qui parla, sotmès a una certa subjectivitat. La seva aparició sovint depèn de les condicions en què té lloc la comunicació. Pensem en l'anècdota d'aquell nen equatorià que feia P-4 en una escola de Barcelona a qui van demanar de dibuixar en Patufet. Sabeu què va dibuixar? Doncs, un ànec lleig (un «pato feo»)! Fent classe hem constatat que més d'un castellanoparlant de nivell inicial pot tendir a interpretar *escombraries* com a *escombrós*, *esguerrar* com a *desgarrar*, *eres* com a *ets*, *sigui* com a *segueixi*, o confon *setze* amb *disset* i *desar* amb *deixar*, per exemple, però d'altres no s'entrebacaran mai amb aquests vocables. D'altra banda, la similitud entre formes no cal que sigui molt gran perquè s'hi estableixi una equivalència. Aplicant les «regles d'equivalència» que té interioritzades, l'aprenent pot associar *amanir* a *amanecer*, *altell* 'petita elevació del terreny' a *altillo*, imitant binomis com *envellir* / *envejecer* i *anell* / *anillo*, entre altres⁵.

Encara farem quatre precisions més. En primer lloc, potser no s'haurien de considerar falsos amics paraules amb la mateixa etimologia però amb un sentit més restringit o més ampli, com els que podem establir entre mots nostres i els equivalents castellans *donar*, *por-*

tar, *arribar*, *acostar* ('atansar-se a terra una nau'), *tornar*, *posar*, *casal*, etc., d'una banda, i *gustar*, *mesa* o *derramar*, per l'altra. Cal advertir que és rar que entre els mots considerats falsos amics no hi hagi, entre les seves moltes accepcions, coincidències semàntiques, més fins i tot que no pugui semblar a primer cop d'ull, com constatarem en el quadre de la pàgina 25. Així, diccionari en mà, no és fàcil assegurar que puguin considerar-se equívocs interlingüístics determinats vocables que hom pot percebre com a tals: *aterrar*, *esmorzar*, *salpicar*, *raïm*, *afanyar-se*, *xop*, *ampolla*, *péixer*, *prendre*, *atxa*, *delit*, *pila*, *pessebre*, *rondalla*, *cobla*, etc. (amb relació als cast. *aterrar*, *almorzar*, *salpicar*, *racimo*, *afanarse*, *chopo*, *ampolla*, *pacer*, *prender*, *hacha*, *deleite*, *pila*, *pesebre*, *rondalla* i *copla*). De vegades el fals amic es donaria respecte de tan sols una de dues formes homònimes en concurrència (*regalar*⁶). Tots aquests serien, seguint Ronald Sheen⁷, falsos amics parcials, essent ben pocs els totals, com *cama* entre el català i el castellà.

En segon lloc, sovint s'han considerat dins els falsos amics només dobles lèxics, però el concepte es podria estendre, seguint R. Sheen, a elements gramaticals (*ningú-cap* / cast. *ningún(o)*, *baix-sota* / cast. *bajo* prep., *com que* causal / cast. *conque* consecutiu, *posat que* condicional / cast. *puesto que* causal, *tota vegada que* temporal / cast. *toda vez que* causal...), amb valors semàntics que no coincideixen en les dues llengües en relació. Igualment hi podríem encabir moltes construccions: *Va fer-ho* (passat, no futur), *Deuen anar-hi* (no és en cast. *Deben ir allí*), *Que gent!* (= *Quanta gent!*, no com el cast. *¡Qué gente!*), *S'ho prepara* (no tradueix necessàriament *Se lo prepara*, ja que aquest enunciat, segons el context, pot correspondre a *s'ho* / *se'l prepara* o bé a *l'hi* / *li ho* / *els el* / *els ho prepara*), etc. I no continuarem per aquest camí perquè potser acabaríem reproduint algunes gramàtiques nor-

matives senceres.

En tercer lloc, cal precisar que existeixen també equívocs interlingüístics en unitats lèxiques superiors al mot. Així, si diem que dues nenes *es porten bé* no diem el mateix en català que amb l'enunciat corresponent castellà o francès. En francès l'expressió *elles se portent bien* significa 'es troben bé de salut', mentre que en castellà no vol dir el mateix *se portan bien* i *se lleven bien*, que equivalen a 'fan bondat' i 's'avenen', respectivament. En aquest apartat podríem incloure també les expressions per a dir les hores al Principat. Malauradament, no sóc l'únic que s'ha hagut d'esperar una hora per haver quedat a dos quarts de vuit i el meu interlocutor castellanoparlant haver entès dos quarts de nou, convençut que li parlava de les «ocho y media». No cal dir que ara quedo amb ell a les «set trenta». Però el que és curiós és que l'amic trobi absurd el sistema català quan, de fet, aquest té la coherència de referir-se sempre a l'hora següent. En alemany estàndard, com en castellà, hom adés es refereix a l'hora passada adés a la següent; però curiosament *dos quarts de vuit* ja és paral·lel a l'alemany estàndard *halb acht* (literalment, 'mitja hora per a les vuit') i encara més en bavarès, en què *tres quarts de vuit* seria *drei viertel acht*.

També podríem trobar seqüències més o menys homòfones del tipus *T'ho devia* o bé *A un que vingues, li diria que...*, que algú pot associar al cast. *Todavía* o *Aunque viniese, le diría que...*, etc. En tots aquests altres casos creiem que fóra abusiu parlar de falsos amics perquè la coincidència no produeix en principi malentès, per bé que pugui ser utilitzada com a recurs retòric o còmic, com quan, després de pronunciar el connector opositiu «ara bé», es fa la broma d'afegir-hi tot seguit, i com a acotació metalingüística, «que vol dir moro».

I en quart i darrer lloc, voldríem precisar també que podríem parlar de falsos amics en un nivell inferior a la

⁵ El fet de caure en aquests paranys depèn del grau de coneixement de l'idioma objecte d'aprenentatge. En un nivell bàsic es pot confondre *menjar* amb *dinar*, *com* amb el cast. *con*, o es pot dir *pot* (o *put*) per *puc*, *creo* (o *creu*) per *crec*, etc. En canvi, quan el coneixement és força alt i s'estableix contacte amb registres alts de l'idioma, els equívocs podrien ser tots uns altres: des del català, *guarida*, *nariu*, *mollera*, *escaparata*, *aparador*, *mentider* (cast. *mentidero* m. 'tertúlia'), etc.; des del castellà, *botica*, *balda*, *fusta*, etc.

⁶ El mot *regalar* a què fem referència és homònim d'un altre mot *regalar* 'fer un present', que sí que existeix en castellà. El mot en qüestió es tradueix en castellà per 'rezumar; chorrear, gotear', ús que desorienta molt els estudiants no catalanoparlants, però que és força corrent (amb derivats usuals com *regalim*). Recordem el joc de mots que es fa quan es critica algú garrepa: «Aquest només regala quan plou.»

⁷ Vegeu <<http://www.wfi.fr/volterre/sheen.html>> Dec aquesta referència a Isabel Turull, autora del *Diccionari de paranys de traducció italià-català (falsi amici)*. Vegeu nota 13.

paraula, el dels morfemes. Al parc infantil del Tibidabo hi ha una senyalització bilingüe que causa perplexitat, ja que la forma *nenes* apareix a les dues portes que separen la població infantil segons el sexe, en una porta traduïnt el cat. *nens* i en l'altre essent la traducció del cast. *nenas*.

Un efecte semblant pot produir a algú *senyores*, parònim de *señores* (o el pronom *les* català respecte de *les* castellà, sovint acusatiu). Vegem més casos en què l'equívoc –almenys teòric– és possible per raó del morfema derivatiu o flexiu:

Flexió nominal: (a) noms –i adjectius– amb femení plural en *-es* (respecte dels homògrafs masculins plurals –o invariables– del castellà) com *directores, autores, pescadores, doctores...* (D'altra banda, no cal dir que *ases* és diferent de *asos*, i *meses* no és el mateix que *mesos*); (b) noms femenins en *-tra* (respecte dels homògrafs de gènere comú del castellà) com *psiquiatra, pediatra* o *geriatra*, que són femenins (els masculins són *psiquiatre, pediatre...*); (c) noms en *-sis* com *diagnosis, pròtesis, oasis...*, que són plurals (en castellà són invariables).

Flexió verbal: (a) formes verbals en *-o* (1a persona singular del present d'indicatiu) i els corresponents noms en singular del castellà (sovint postverbals): *crio, fallo, robo, abono, tiro, gasto, paro, resto, enterro, retiro, brillo; trigo, cabo...* (Altres: *eclipses* no vol dir *eclipsis*); (b) noms masculins en *-e* i *-es* com *pare(s), contacte(s)* o *pacte(s)*, que coincideixen amb formes de present de subjuntiu del castellà; (c) el temps passat simple equival al «pretérito perfecto simple», no pas a l'imperfet de subjuntiu del castellà: *cantares, cantàrem, cantàreu...* equivalen a *cantaste, cantamos...* i no pas a *cantaras, cantáramos...* Les formes catalanes *fores, fórem...*,

però, a més de pertànyer al passat simple, són formes del condicional del verb *ésser* (*fores*, per exemple, és traduïble al castellà tant per *fuiste* com per *serías*). Per acabar-ho d'adobar, les formes castellanes *fuera, fueras...* o *fuese, fueses...*, a part de formar part del paradigma del verb *ser*, poden pertànyer també al verb *ir* (i, per tant, a *fuera* o *fuese* hi pot correspondre tant *anés* com *fos*, segons el context), cosa que constitueix un autèntic trencacolls.

Sufixació: (a) *-et, -eta...*: *carret, muleta, veleta*, etc., termes que són formes flexionades de derivats de *carro, mula* i *vela*, respectivament, i que, per tant, cal no confondre amb les castellanes *carrete* 'rodet', *muleta* 'crossa' i *veleta* 'penell'; (b) *-era* 'ganes de' (ex.: *plorera, badallera* o *pixera*) pot ocasionar falsos amics com *cantera* o *casera*, que no signifiquen 'pedrera' ni 'casolana', com les corresponents formes castellanes; (c) *-ó, -ona...* (en ús diminutiu o afectiu): *casona, calderó* 'caldera petita' (sinònim de *calderí* i, doncs, antònim del cast. *calderón*); (d) *-ol, -ola...* (diminutiu): *farola* 'far petit' (no 'fanal' com en castellà); (e) *-ot, -ota...* (sufix augmentatiu o despectiu): *gabiota* 'gàbia grossa', i no pas *gavina* com en castellà.

Falsos amics respecte del castellà

No es pot pas dir que entre la població que viu als Països Catalans no hi hagi hagut consciència del fenomen dels falsos amics⁸. S'expliquen històries de contacte entre monolingües, de la reacció de pagesos davant funcionaris que imposaven una conversa en castellà, o de persones castellanoparlants que venien a servir a Catalunya i que quedaven desconcertades en sentir «El senyor s'ha colgat», «Ja pots plegar», o quan els demanaven una *galleda* (que recorda *galleta* del castellà) o de tenir cura de la *canalla*, o quan els oferien *pastes seques* (seques?! i *vi bo* (algú podia oferir vi que no fos bo?!))... Hem estat testimonis de confusions amb enuncisats com

⁸ Certament, es poden trobar observacions o facècies com ara dir que en *Pere Gil* també és anomenat *Juli Vert* (la traducció de *delivert* és *pe-rejil* en castellà) i algun acudit bilingüe (Quant suma un home cansat i un ventilador espatllat? –Un home cansat *se senta* (= 60) i un ventilador espatllat *no venta* (= 90); en total, 150), però certament és un terreny verge prenyat de dificultats... Els mencionats articles de M. Serra a *l'Avui* (veg. nota 3) aportaren moltes dades curioses, però poques sobre la relació català-castellà, com tampoc no se'n troben gaires al fòrum de <www.racocatalla> i, en general, a internet (n'hi ha moltes respecte de l'anglès sota «false friends» i «false cognates»). En canvi, en el camp de la fraseologia trobem el llibre de J.M. Soler Janer titulat *Gràcia i desgràcia de les traduccions literals* (ed. Claret, 1977) o jocs com els de la Trinca (per exemple, la cançó «Coses de l'idioma» de *Trincar i riure* (Edigsa, 1971)). Pel que fa als literats, ja l'autor de *Curial e Güelfa*, a l'inici del llibre segon, s'excusa de fer servir la tra-

dicional però inadequada expressió «cavallers errants» («En aquest llibre se fa menció de cavallers errants, jatsia que és mal dit "errants", car deu hom dir "caminants". "Erre" és vocable francès, e vol dir "camí", e "errar" vol dir "caminar"»). A la Renaixença, entre els escriptors que juguen de vegades amb aquests equívocs, tenim Serafí Pitarra. En *Si us plau per força* (1866) fa dir a Mònica: «No hi ha ningú que no ho noti; / Murmureu: això m'humilla / i la meva honra *perilla*», a la qual cosa Mateu replica: «Sí? Doncs la meva *bigoti*» [la cursiva és nostra]. En 1912 Josep Bordas i Flaquer publica *Per no entendre lo castellá* (Gal. Dram. Salesiana), que juga amb expressions com «cama alta», i en 1936 apareix *Per no entendre lo castellà*, de Nofre Llonze (1936, Llibr. Millà), una comèdia semblant en un acte. Modernament, cal destacar Víctor Alba, que dóna una bona colla d'anècdotes a base d'equívocs en el seu llibre *Homo sapiens catalanibus* (1974, ed. Pòrtic), entre molts altres.

«La porta està (és) tancada» o «Volem el túnel!» (text d'una pancarta situada en els anys setanta a la plaça de Lesseps de Barcelona), interpretades com «La puerta está atrancada» i «¡Volemos el túnel!», respectivament. Val a dir que l'equívoc és sovint un fenomen poc o molt individual, i que de vegades, més que equívoc pròpiament, el que apareix és contrarietat, perplexitat (com passa a alguns en llegir *Nadó a bord* en l'adhesiu dels cotxes). La consciència de l'equívoc pot facilitar els jocs de paraules⁹.

La llista provisional de falsos amics que donem en el quadre següent correspon a dobles català-castellà amb la mateixa categoria gramatical (per tant, en descartem exemples com *cabal*, substantiu en català i adjectiu en castellà), generalment amb un mateix ètim i pertanyents a un registre i freqüència d'ús similars, com també a àrees semàntiques més o menys compatibles. Són tots ells casos que hem detectat que poden ocasionar equívocs en l'ús real, no tan sols en la teoria. No hi hem inclòs, però, moltes

paraules que tenen bona part dels usos en comú, per bé que alguna discrepància important (*vela*, posem per cas), com tampoc unitats més grans o

més petites que el mot¹⁰. En la llista anotem tan sols els significats que considerem més rellevants per a la seva utilització didàctica.

⁹ A la revista *Tiempo* els humoristes gràfics Reboredo i Sañudo aprofiten aquesta coincidència formal en al·lusió al nou Estatut d'Autonomia de Catalunya promogut pel govern tripartit: «Nació 'la nació' de tres pàdres, però nació» (Madrid, 25 maig 2005).

¹⁰ No cal dir que s'hi han d'afegir els vocables de la mateixa família, com *afamar*, *descuit* / cast. *descuido*; *desguàs* / cast. *desguace*; cat. i cast. *escolta*, *amago*... Tanmateix, hi hem inclòs *camada* perquè té en castellà un sentit prou diferent. Per diferents motius, sobretot per potenciar la utilitat didàctica del quadre, n'hem descartat mots com els següents, que no solen compartir contextos: *amagar* 'ocultar' (cast. *amagar* 'mostrar intenció de voler fer una cosa; amenaçar'), *atènyer* 'arribar a' (cast. *atañer* 'concernir'), *empènyer* 'empentar' (cast. *empeñar* 'empenyorar'), *encalçar* 'anar darrere de, empaïtar' (cast. *alcanzar* 'assolir, atrapar'), *cigala* 'insecte de la família dels cicàdids' [*Cicada plebeia*, cast. *cigarra*] (cast. 'escamarlà'), *endreçar* 'posar ordre' (cast. *enderezar* 'redreçar, adreçar'), *esborronar* 'fer posar la pell de gallina' (cast. *emborronar* 'esborrallar'), *escampar* 'estendre' (cast. 'acllarir-se el cel'), *escoltar* 'sentir sons' (cast. 'escortar'), *manar* 'ordenar' (cast. 'brollar'), *manxa* 'estri per a ventar' (cast. *mancha* 'taca'), *puudent* 'que fa pudor' (cast. *puudente* 'ric'), *rajat* 'brollar' (cast. 'tallar'), *retret* 'reprotxe' (cast. *retrate* 'excusat'), *son* 'estat o ganes de dormir' (cast. 'so'), *sortir* 'anar fora' (cast. *surtir* 'assortir'), *tomar* (o *entomar*) 'atrapar al vol' (cast. 'agafar, prendre'), *trepitjar* 'aixafar amb el peu' (cast. *trapichear* 'fer tripijocs'), *xopar* 'mullar, amamar' (cast. *chupar* 'xuclar'), etc. També hi caldria afegir l'expressió de les hores (*un quart de deu* no és *las diez y cuarto*, sinó *las nueve y cuarto*) i frases fetes com *donar un tomb* 'fer un volt, passejar' / *dar tumbos* 'rodolar', *tenir la mà trencada* (*en una feina*) / cast. *ser un manirroto* 'malbaratador', etc. Com que no tenen una entrada independent en el diccionari, no hem inclòs en el quadre els derivats *gabiota*, *muleta*... o formes flexionades. Finalment, direm que en el quadre potser caldria haver-hi afegit alguns dels exemples que han estat objecte de discussió al llarg de l'article, com *esmorzar*.

En canvi, no creiem que es puguin considerar falsos amics aquells casos en què existeix coincidència o paronímia només entre alguna de les formes en què es flexionen certs mots catalans i algunes formes del castellà: *maca*, *manyana*, *torta*, *cortesa*, *tenaces* o *bruta* (fem., sing. o plur., de *maco*, *manyà*, *tort*, *cortès*, *tenaç* i *brut*, respectivament, formes diferents dels noms castellans *maca*, *mañana*, *torta*, *corteza*, *tenazas* i de l'adjectiu en fem. sing. *bruta*). Pel mateix motiu tampoc no figuren en

el quadre *nyonya*, i *golfó* o *golfá*, que no s'han de confondre amb les formes castellanes *ñoña* (fem. de *ñoño*) i *golfo* -a, de manera que les «sessions golfes» que anuncien els cinemes haurien de ser projeccions de sota teulada i no pas *sessions tronera*. Més exemples: *peces*, *penes*... Tampoc no s'hi trobaran formes verbals com *manada* (participi fem. sing. de *manar*), *renta*, *turmenta*, *empeny*, *retens* o *sostens* (provinents dels verbs *manar*, *rentar*, *turmentar*, *empènyer*, *retenir* i *sostenir*), que poden algun cop suggerir els noms castellans *manada*, *renta*, *t tormenta*, *empeño*, *retenes* i *sostenes*. I encara menys es pot parlar de fals amic per a poder parlar d'equívoc no hi pot haver una distància fonètica, sintàctica i semàntica tan gran. L'homonímia o paronímia es pot donar entre verbs: *eres*, *creen*, *vendran*, *ven*, *vine*; *estès* / cast. *estés* (corresponents a formes del cat. *estendre* i del cast. *estar*); *traguem* / cast. *traguemos* (corresponents a formes del cat. *treure* i del cast. *tragar*...), etc. Altres casos descartats per pertànyer a categories diferents: *mató*, *nació* o *cantó*, que en català són noms i no pas passats verbals (ni el primer equivalent al nom *matón* 'pinxo'); el col·lectiu *trepça*, que no equival a 's'enfila' o 'arribista' com en castellà; *conversa*, en cast. només femení de *converso*; mentre que *bavosa* és només adjectiu femení en català enfront del cast. *babosa*, adjectiu i nom (cat. *l·limac*). Més exemples de mots en què canvia la categoria de l'homònim castellà: són adjectius en català *vertader*, *mèdic*, *descontent*, *grassa*..., enfront dels noms castellans *vertedero* 'abocador', *médico*... En canvi, *senyera* és nom en català i adjectiu en castellà (*señero* -a 'destacat -ada'). Altres exemples: cat. *oi* o *can* ('casa + en'), que no corresponen al castellà *hoy* adv. 'avui', *can* 'gos', com tampoc la forma verbal *cerca* amb l'adv. cast. *cerca*. També hem descartat la possible contrarietat causada per vocables amb accent diacrític com *té*, que en català pertany al verb *tenir* i en castellà denota la coneguda infusió (cat. *te*, sense accent); com *sòl* associat a *sólo*, etc.

Altres cops, però, es podria produir el malentès si no fos que el significat català s'igualava habitualment amb el castellà: *tatxar*, *melena*, *cabrejar*, *marrà* (i *marranada*), *monyeca*, *xalat*, *folla* (fem. de *folll*), *tornar-se* (en el sentit del cast. *turnarse* 'fer torns')..., fins i tot quan hi ha més distància fonètica, com en *brossa* o *acotar(-se)*, mots utilitzats de vegades amb el valor de *escombraries* i *ajupir(-se)* o *acotar(-se)*, respectivament, en zones on no tenien tal valor (i tot plegat segurament per la seva similitud amb *basura* i *agachar(se)*). Semblantment més d'un usa *aranyó* o *pal·lús* per a traduir els termes castellans *arándano* o *palurdo*.

FALSOS AMICS CATALÀ-CASTELLÀ

Mot (i categoria gramatical)	Significat en català i un exemple	Significat en castellà i un exemple
acostar-se v.	'aproximar-se' Ex.: <i>S'ha acostat a la línia de sortida.</i>	acostarse 'ficar-se al llit'. Ex.: <i>Se acostó al anochecer.</i>
afamat -ada adj	'que té fam' Ex.: <i>En aquell país només hi veies misèria i gent afamada</i>	'famós' Ex.: <i>Se codea con afamados artistas.</i>
apressar v.	'donar pressa (a algú)' Ex.: <i>Es va apressar a fer-ho perquè se li acabava el termini.</i>	apresar 'capturar' Ex.: <i>Apresaron a siete soldados.</i>
bitxo m.	'varietat de la pebrotera' (cast. <i>guindilla</i>) Ex.: <i>No posis més bitxo a l'arròs, que picarà massa.</i>	<i>bicho</i> 'bestiola, cuca' Ex.: <i>Le picó un bicho en el tobillo.</i>
bordar v.	'lladrar amenaçadorament' Ex.: <i>Els gossos bordaven en veure l'intrús.</i>	'brodar' Ex.: <i>Sabían bordar en punto de cruz.</i>
cama f.	'extremitat inferior dels humans' Ex.: <i>El futbolista s'ha trencat la ròtula de la cama esquerra.</i>	'llit' Ex.: <i>Se echó en la cama sin cenar de lo cansada que estaba.</i>
camada f.	'passa llarga, gambada' Ex.: <i>Amb una camada va travessar el rierol.</i>	'conjunt d'animals petits parits d'una sola vegada; llograda' Ex.: <i>Este cachorro procede de una camada de seis crías.</i>
canalla f.	'conjunt de nens' (cast. <i>críos</i>) (en m. també 'home vil') Ex.: <i>La canalla era al pati jugant a pilota.</i>	m. i f. 'persona vil', 'xusma' Ex.: <i>La muy canalla nos estafó.</i>
cercar v.	'buscar' Ex.: <i>Per a orientar-nos ens caldrà cercar el plànol de la zona.</i>	'envoltar, encerclar' Ex.: <i>Las tropas cercaron el palacio real.</i>
civada f.	'mena de gramínia' (cast. <i>avena</i>) (sinònim en cat. <i>avena</i>) [<i>Avena sativa</i>] Ex.: <i>Dóna més civada al ruc.</i>	<i>cebada</i> 'ordi' [<i>Hordeum vulgare</i>] Ex.: <i>La cebada es esencial en la producción cervecera.</i>
colgar v.	'enterrar', 'anar al llit' Ex.: <i>Es va morir ahir i aquest matí ja l'han colgada.</i>	'penjar' Ex.: <i>Desesperado por tantas deudas, se colgó de un árbol.</i>
cometa f.	'signe de puntuació' Ex.: <i>Les citacions van entre cometes.</i>	'estel' (joc) Ex.: <i>Hizo volar una cometa en la playa.</i>
descuidar-se v.	'oblidar-se' <i>M'he descuidat la cartera a la feina.</i>	<i>descuidarse</i> 'badar' Ex.: <i>Si me descuido, me cierran la puerta en las narices.</i>
desguassar v.	'treure l'aigua d'un lloc on és empantanada' Ex.: <i>Les pluges torrencials impedièn desguassar tota l'aigua cap a la claveguera.</i>	<i>desguazar</i> 'desballestar' Ex.: <i>Después del accidente se tuvo que desguazar el coche.</i>
despesa f.	'allò que es gasta' (cast. <i>gasto</i>) Ex.: <i>No planyerem en despeses si és a fi de bé.</i>	<i>despensa</i> 'rebot' Ex.: <i>El restaurante tiene la despensa a tope.</i>
escorxar v.	'treure la pell' Ex.: <i>Avui mataran i escorxaran els porcs.</i>	<i>descorchar</i> 'treure el tap de suro, l'escorça' Ex.: <i>Descorcharon una botella de cava.</i>
espatlla f.	'part superior i lateral del cos, als dos costats del cap' (cast. <i>hombro</i>) Ex.: <i>Els castellers s'enfilen damunt les espatlles del company.</i>	<i>espalda</i> 'esquena' Ex.: <i>Le apuñalaron por la espalda.</i>
fressa f.	'soroll' Ex.: <i>Només se sentia la fressa de l'aigua de la cascada.</i>	<i>fresa</i> 'maduixa' Ex.: <i>Se tomó un helado de fresa.</i>
garsa f.	'tipus d'ocell' cast. <i>urraca</i> [<i>Pica pica</i>] Ex.: <i>Les garses em prenen les cireres de l'hort.</i>	<i>garza</i> 'agró roig' [<i>Ardea purpurea</i>] Ex.: <i>Las garzas son una familia de aves zancudas.</i>
gosar v.	'atrevir-se' (cast. <i>osar</i>) Ex.: <i>Ningú no va gosar protestar davant aquella injustícia.</i>	<i>gozar</i> 'gaudir' Ex.: <i>Gozó de un sol radiante.</i>
gros -ossa adj.	'voluminós' Ex.: <i>Aquest armari és massa gros.</i>	<i>grueso</i> -a 'gruixut -uda' Ex.: <i>Este alambre es demasiado grueso.</i>
llegar v.	'deixar (en testament)' (cast. <i>legar</i>) Ex.: <i>Els romans ens han llegat grans obres arquitectòniques.</i>	'arribar' Ex.: <i>Ayer llegaron muy tarde.</i>
llevar / llevar-se v.	'treure' / 'alçar-se del llit' Ex.: <i>Va llevar importància a l'incident. Cada matí es lleva a les vuit.</i>	<i>llevar</i> 'portar' / <i>llevarse</i> 'emportar-se' Ex.: <i>La llevaron allí en coche. A él se lo llevaron en moto.</i>
lliurar(-se) v.	'donar(-se)' Ex.: <i>Ja han lliurat la documentació. S'han lliurat a la bona vida.</i>	<i>librar(se)</i> : 'deslliurar(-se)' Ex.: <i>Lo libraron del cargo. Se libraron de una y buena.</i>
malesa f.	'maldat' Ex.: <i>Vigila que aquest vailet no faci cap maleza.</i>	<i>maleza</i> 'bardissa' Ex.: <i>Yacía entre la maleza.</i>
mantega f.	'producte obtingut de la crema de la llet' (cast. <i>mantequilla</i>) Ex.: <i>Esmorzen amb pa, mantega i sucre.</i>	<i>manteca</i> 'llard' Ex.: <i>Siempre cocina con manteca.</i>

mantell m.	'vestidura en forma de capa' Ex.: <i>El mantell reial era molt luxós.</i>	<i>mantel</i> ('estovalles') Ex.: <i>Pon el mantel en la mesa.</i>
mot m.	'paraula' Ex.: <i>Va callar, no va dir ni un mot.</i>	<i>mote</i> 'malnom' Ex.: <i>Pone motes a todos sus compañeros.</i>
nombre m.	'número', 'quantitat' Ex.: <i>Els nombres decimals. El nombre d'assistents era elevadíssim.</i>	'nom' Ex.: <i>No le llaman por su verdadero nombre, sino por un mote.</i>
pany m.	'dispositiu per a tancar una porta', 'porció de paret' Ex.: <i>Tancarem la porta amb pany i clau. En aquest pany de paret hi posarem dos quadres.</i>	<i>pañó</i> 'drap' Ex.: <i>Lo limpió con un paño de cocina.</i>
pedaç m.	'peça de roba cosida en un vestit per a tapar un forat' Ex.: <i>Com que t'has estripat els pantalons, t'hi posarem un pedaç.</i>	<i>pedazo</i> 'tros' Ex.: <i>Cogió un pedazo de tiza.</i>
plegar v.	'interrompre la feina per reprendre-la l'endemà, a la tarda...', 'cessar' (També: 'fer plecs a una peça de roba, paper...') Ex.: <i>Avui pleguem a les dues. Ja és hora de plegar veles. La pastisseria de la cantonada ha plegat per defunció de la mestressa.</i>	'fer plecs a una cosa' Ex.: <i>Esta máquina sirve para plegar chapa.</i>
prim -a adj.	'de poc gruix', 'magre -a' Ex.: <i>Aquesta cartolina és molt prima. Aquesta noi est molt prim.</i>	<i>primo -a</i> 'cosí -ina' Ex.: <i>No tengo ninguna prima porque mis tíos no tienen hijas</i>
raig m.	'massa de líquid que surt d'una aixeta' (a part de <i>raig de sol</i> , <i>raigs x...</i>) Ex.: <i>Aquesta font fa un raig molt escarransit.</i>	<i>rayo</i> 'llamp' (a part de <i>rayo de sol</i> , <i>rayos x...</i>) Ex.: <i>Durante la tormenta cayeron muchos rayos.</i>
rentable adj.	'que es pot rentar' Ex.: <i>Aquesta pintura és rentable, no deixa taques a la roba.</i>	'que dóna un bon rendiment, rendible' Ex.: <i>Vender ese género no resulta rentable.</i>
tombar-se v.	'girar-se' Ex.: <i>Tomba't, que miraré com et queda el vestit per darrere. Quan el vas cridar, no es va tombar per veure què volies. Per anar-hi, has de tombar el primer carrer a la dreta.</i>	<i>tumbarse</i> 'estirar-se, jeure' Ex.: <i>Se tumbaron en la arena.</i> [cast. <i>tumbona</i> f, cat. <i>gandula</i> f. 'seient per a jeure-hi']
tovalla, (es)tovalles f.	'peça de roba que es posa damunt la taula en parar-la' (cast. <i>mantel</i>) Ex.: <i>Les tovalles de coloraines alegren l'àpat.</i>	<i>toalla</i> 'tovallola' Ex.: <i>Se dejó olvidada la toalla en la ducha.</i>
tasca f.	'feina' Ex.: <i>La tasca de fitxar llibres és molt feixuga.</i>	'taverna' Ex.: <i>Pasaba la noche de tasca en tasca.</i>
venda f.	'acció de vendre' (cast. <i>venta</i>) Ex.: <i>La venda del pis comportà molts ingressos.</i>	'bena' Ex.: <i>Ponle una venda en la herida.</i>
vespre m.	'part del dia situada entre la tarda i la nit' Ex.: <i>Al vespre ja serem a casa i així podrem sopar plegats.</i>	<i>víspera</i> f. 'vigília' Ex.: <i>La vispera de la fiesta aún estaba todo patas arriba.</i>

**En l'anglès
hi trobem
una munió
de bons amics
i, en l'italià,
frases senceres
amigues**

Però també hi ha amics lleials...

Trobar vers amics entre llengües de la mateixa família és fàcil, però ja és difícil si la llengua pertany a una altra família. Tanmateix, essent l'anglès «la més romànica de les llengües germàniques» (atesa la forta influència del francès des del segle XI arran de la invasió normanda) i havent acollit una munió de llatinismes, hi podrem trobar una multitud de bons amics. Limitem-nos als adjectius que qualifiquen el caràcter humà. Igual que en català, en anglès es pot dir d'algú que és [somebody is]: *admirable, arrogant, coherent, cruel, decent, distant, dominant, elegant, excitable, [an] expert, flexible, ignorant, immoral, important, independent, innocent, insistent, insolent, intransigent, irrita-*

*ble, liberal, modern, modest, negligent, noble, obedient, popular, prudent, radical, robust, rude, sensual, sociable, temperamental, tolerant, violent, vulgar...*¹¹

Si ara passem a l'italià, ja ens veurem amb cor de trobar no tan sols mots, sinó també oracions bilingües senceres: *Dormo a casa, però ballo al bar; L'altra finestra fa sempre pena; La corda va per terra; Mentre Anna Maria prepara la farina, Roberta porta a casa la barca...*, que volen dir el mateix en la llengua de Lull i en la de Dant i sonen si fa no fa igual en italià estàndard i en català occidental. Per acabar direm que, si passem al castellà, podem proposar-nos el repte agosarat d'escriure textos bilingües sencers. Heus-ne ací un:

¹¹ I, prescindint de l'accent, *placid, romàntic, intrepid, patriòtic*, etc. En canvi, són falsos amics *quiet* 'tranquil', *sensible* 'assenyat', *extravagant* 'malbaratador' o *genial* 'afable', *candid* 'sincer'.

LA «MUSA» DEL POETA

Una estrella brilla sobre la mar en calma.
Un poeta bilingüe medita: «Crearé una oda, una balada.»
La soprano, enorme, canta insaciable, irresistible.
El poeta no aguanta... La ira rebrota: busca una ruta a seguir.

Si la gata molesta sobre el piano que toca,
una vulgar rata salta la muralla, altera la casa.
Si la dama, impúdica, desafina un noble sol,
la nota prolonga el furor del poeta, tan irritable.

El poeta prepara una pistola o una escopeta.
(El gas era inútil: última factura impagada.)
La *prima donna* recorre una escala desgraciada, infame.
Recuperar la calma robada descarta una pausa.
Dispara a matar. Última nota. La música para.

Recobrada la quietud, el poeta, alegre,
contempla una barca a través de la persiana.
Reflexiona. Intenta ser realista, optimista.
Si ha de dedicar cada hora a la vida mística, artística,
era la manera perfecta de solucionar el problema...
La idea funciona. Elabora una balada, un gran poema.

Anna Maria Muñoz Morata¹²

A tall de cloenda

Com s'ha pogut comprovar, la temàtica dels falsos i vers amics és inescrutable. Tanmateix, en català només tenim notícia de tres diccionaris de falsos amics: respecte de l'anglès, del francès i de l'italià¹³. És simptomàtic, però, que no existeixi cap diccionari de falsos amics entre català i castellà. Per què? Potser perquè, històricament, ja han quedat parcialment inclosos en diccionaris de dubtes o en reculls de barbarismes. No podem deixar de pensar, però, que una altra de les possibles causes és el fet que el català ja roman molt subordinat al castellà i, per tant, s'ha consumat un anivellament semàntic tan gran que fa creure que les diferències ja són petites i escasses els falsos amics¹⁴.

Val a dir que l'interès del tema va més enllà de la curiositat lúdica que suscita entre la gent corrent, ja que

també interessa a la lexicologia i semàntica, a la lingüística contrastiva, a la psicolingüística i, d'una manera especial, a la traductologia i a la didàctica de la llengua. A l'hora d'ensenyar una llengua és bàsic conèixer la manera com els aprenents entenen les paraules o les tradueixen mentalment, especialment quan la llengua no és la seva primera llengua. Per això, les observacions que hem anat aplegant poden ser d'interès per a tots aquells que ensenyen el català, especialment a castellanoparlants, i és de doldre que en aquesta direcció s'hagi fressat poc camí. Per tot plegat, voldríem engrescar lectors i lectores a completar les observacions presentades, com també demanem a les editorials que es decideixin a publicar per fi un *Manual de parany català-castellà*. ♦

¹² Veg. MUÑOZ, Anna M.; Jaume MACIÀ i altres (2000): *Entre línies. Llengua catalana i literatura (1r de batxillerat)*. Barcelona: Ed. Teide. Voldria deixar constància de l'ajut rebut, durant l'elaboració de l'article, per part dels professors Anna M. Muñoz Morata, Daniel Ferre Planells i Cesc Fernández Prat.

¹³ L'editorial Enciclopèdia Catalana ha publicat ALLUÉ, Fina; Grahame J. EVANS (1999): *Diccionari de parany de traducció anglès-català (false friends)*; CASTELLANOS, Carles; Françoise LENOIR (2000): *Diccionari de parany de traducció francès-català (faux amis)*; i TURULL, Isabel (2001): *Diccionari de parany de traducció italià-català (falsi amici)*. En la ressenya que Maria Pilar Perea fa d'aquests tres diccionaris, la lingüista afirma que són «eines curioses i interessants, i esdevenen recursos bàsics, útils i manejables, de lectura fàcil i amena, que complementen els diccionaris de dubtes i els diccionaris bilingües» (PEREA, M.P. (2002): «Falsos amics: veritables enemics», dins *Els Marges*, núm. 70).

En tots tres diccionaris se seleccionen més de 300 dobles, mots genèticament emparentats, la majoria patrimonials i semicultismes. Val a dir que no abunden tant els equívocs en el vocabulari tècnic, però no oblidem que en la majoria de manuals de conjugació s'usen encara *pretèrit indefinit* i *pretèrit perfet* amb valors contraposats al castellà (veg. MACIÀ, Jaume «La terminologia lingüística en la classe de llengua: un problema pendent», dins MACIÀ, Jaume; Joan SOLÀ (ed.) (2000): *La terminologia lingüística en l'ensenyament secundari. Propostes pràctiques*. Barcelona: Graó).

¹⁴ Potser n'és una prova el fet que s'hagi pogut produir un diari en català a partir de la traducció automàtica del castellà, amb les conseqüents i nombroses badades. Vegem-ne un parell d'exemples: «Ja no tenim por del raig, ni del tro...» o, parlant de la cuina del Celler de Can Roca, s'esmenta un plat molt especial: «Cigala al curri» (en lloc de «escamarlà al curri»). Vegeu-ho en les edicions del 9 gener 2002 (secció «A votació», de Joan Barril) i el «Quadern del diumenge» de l'11 juny 2006 de *El Periódico de Catalunya*, respectivament.

